

"Slagen met beide vuisten op het hoofd en doodsbedreigingen...."

BELEVENISSEN VAN DERK KORNELIS TEN BERGE, WINKELIER EN KROEGBAAS TE TWIJZELERHEIDE IN DE TWEDE HELFT VAN DE 19DE EEUW

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarpelen
Tel. 0511-541920

Inleiding

Derk ten Berge werd geboren in het jaar 1833/1834 te Nieuw-Scheemda, als zoon van Kornelis Henricus ten Berge en Jeltje Jans de Boer. Zijn tweede huwelijk was in het jaar 1869 te Achtkarspelen met Wietske Teyes Benedictus (1836 - 1901). In de huwelijksakte staat vermeld dat de bruidegom weduwnaar was van Antje Taekes Zijlstra. De indruk bestaat dat ten Berge in ieder geval in een bepaald tijdvak niet onbemiddeld was, want zijn naam komt meerdere malen in de notariële archieven voor, gedurende de periode 1858 tot 1880. Hij woonde destijds o. a. in Surhuisterveen en Drogeham, maar ook voor een groot deel in de buurtschap Twijzelerheide. Hij blijkt o. a. eigenaar te zijn geweest van "2 stukken greidland te Kooten" met een verkoopprijs van f. 1225,--. Een huis met erf te Surhuisterveen koopt hij in 1858 (koopprijs f. 456,--). In 1866 verkoopt hij $\frac{1}{2}$ deel van het "snikschip, Surhuisterveen genaamd", voor f. 800,-- aan Hendrik Johannes Kuipers te Surhuisterveen. Het is in 1878 dat hij f. 500,-- leent van zijn vader, die dan nog in zijn geboorteplaats woont. Een stuk heide en bouwgrond worden door hem aangekocht in 1880 te Twijzel voor een bedrag van f. 175,--. In het jaar 1881 kwam er een nieuwe Drankwet en alle kroeghouders moesten een tapvergunning aanvragen, die voorheen niet nodig was. Er moest echter voorheen wel een zekere belasting (patent) aan de gemeente worden betaald. In de praktijk kwam het er op neer dat iedere aanvrager om een vergunning, deze werd verleend, mits de patent in voorgaande jaren was voldaan. In het gemeente-archief is nog een register van de destijds verleende tapvergunningen aanwezig, waarin die aan Derk ten Berge voorkomt. Als winkelier/tapper kreeg hij vergunning voor zijn woonkamer en winkel.

Brand

We zien dat ten Berge in 1861 in Twijzelerheide woonde, dat destijds officieel nog onder Twijzel viel, want toen kwam de Leeuwarder Courant met het volgende bericht: "Twijzel, 9 Maart 1861, Gisteren Avond omstreeks half tien, ontstond er door eene onbekende oorzaak brand in de voor ongeveer vier jaren nieuw gebouwde winkelhuizinge en tapperij met daaraan verbonden schuurtje, bewoond door D. ten Berge. Aangewakkerd door den wind nam het vuur in hevige mate toe, zoodat aan redding niet te denken viel. Slechts eenige meubelen en een oorijzer wist men nog juist bijtijds te verwijderen. Overigens werd het geheele gebouw met den inboedel, waaronder ook alle winkelgoederen, een prooi der vlammen. Zoowel huis als inboedel was tegen brandschade verzekerd".

Ruzies en vernielingen

Op 10 mei 1884 stonden terecht "Derk ten Berge, kastelein te Twijzelerheide, en zijne vrouw Wytske Benedictus, omdat zij volgens 3 getuigen één dezer, J.L. hadden mishandeld. Hij zou dezen persoon met een hard voorwerp op het hoofd hebben geslagen en de vrouw met een tang". Ten Berge vertelde dat hij met de verschenen getuigen ruzie kreeg over het te betalen bedrag van de vertering en hem hadden geslagen. Vrouw ten Berge was er bij gekomen en de dochter had hulp bij de bureu ingeroepen. Hoewel de subst.-officier stelde, dat het maar weinig voorkwam, dat drie getuigen onder ede niet de waarheid zouden zeggen, vond hij de verklaringen van ten Berge en zijn echtgenote veel aannemelijker dan die van de getuigen. Hij was er beslist niet van overtuigd, dat de beklagde man en vrouw schuldig zouden zijn en er zou een streng onderzoek worden ingesteld of de getuigen wel de waarheid hadden gesproken. Hij vorderde dat ten Berge en vrouw werden vrijgesproken en 8 dagen later gebeurde dit inderdaad.

- Op 28 april 1892 was er weer een incident in de kroeg. Een maand later stonden Jan en Jemke de Hoop, respect. 24 en 39 jaar, arbeiders, beiden geboren en wonende te Twijzelerheide, voor de rechtbank te Leeuwarden. Zij werden aangeklaagd wegens mishandeling en vernieling. In het proces-verbaal van de rechtzitting kunnen we lezen dat Derk ten Berge het volgende hier verklaarde: "dat beide beklagden in den avond van den 28sten April bij hem in de tapperij zijn gekomen; dat beiden drank bestelden en dat hem ter oore was gekomen dat zij niet van plan waren die te betalen, waarom hij dadelijk na het eerste glas om betaling heeft gevraagd; dat beide beklagden daarop zeiden, wij willen niet gevraagd worden, als wij vertrekken, betalen wij en misschien ook wel nooit; dat hij hierop meer drank heeft geweigerd en dat beide beklagden toen begonnen op te spelen; dat hij gezien heeft dat Jan de Hoop de hem getuige toebehorende oliepeer uit de lamp opzettelijk op den grond stuk wierp, zoodat de brandende petroleum over den grond liep". Daarna vertelde de kroegbaas dat de beide mannen toen de tapperij hadden verlaten en bij terugkomst hem in de gang bij de borst hadden gegrepen en hij een schop kreeg. Ook waren die avond een paar flessen drank uit zijn tapkast vermist
- Een jaar later, in de maand april 1893, waren er twee jonge mannen uit Kootsterheide gewelddadig bezig in de tapperij van ten Berge. Zij bestelden bij herhaling vijf borrels en als de kroegbaas dan om geld vroeg, bestelden ze opnieuw, totdat de rekening f. 1,90 bedroeg. Vrouw ten Berge vroeg dan om betaling, waarop een van de mannen met een mes naar haar hoofd sloeg. 's Avonds kwamen de beide beklagden terug en na een woordenwisseling sloegen ze ten Berge met beide vuisten op het hoofd. Hij werd bij zijn halsdoek gegrepen, zo stijf, dat zijn dochter hem moest losmaken. Er waren dreigementen om hem te smoren.
- Op 24 september 1893 waren het Kornelis Postma, 21 jaar, arbeider te Twijzelerheide en Pieter Woudwijk, 21 jaar, koopman te Zwaagwesteinde, die vernielingen pleegden bij ten Berge. Zij hielden hier huis van 's middags 5 tot 's avonds 9 uur. In het verslag van de rechtzitting staat letterlijk "dat zij de boel in de kroeg hadden opgeschept". Eerst wierpen zij opzettelijk een tafel omver, waardoor alle op deze tafel staande borrelglazen braken. Bij het verlaten van de kroeg sloegen ze tegen de hanglamp, waardoor het glas brak en de lamp geheel uitging. De beide jonge mannen werden tot 6 weken gevangenisstraf veroordeeld.

- In de herfst van 1896 moest ten Berge het opnieuw ontgelden. Omdat de bezoekers Cornelis Wijbenga en Bauke de Jong, wonende resp. te Twijzelerheide en Zwaagwesteinde, bij binnenkomst al onder invloed waren, weigerde hij een tweede borrel in te schenken. Om deze reden schopten zij tegen de tafel, waardoor de glaasjes op de vloer stuk vielen en Derk ten Berge tegen het hoofd werd geslagen. Er kwam een mes te voorschijn en doodsbedreigingen volgden.

Dorst

- Popke V., 24 jaren en Willem V., 21 jaar oud, beiden arbeiders te Twijzelerheide, maakten het in de zomer van 1894, wel heel bont en waren om verschillende feiten gedagvaard om te verschijnen voor de rechtbank te Leeuwarden. In de late avond van 10 juli, toen de tapper D. ten Berge in dat dorp zijn kroeg al op slot had gedaan, wilden beide jonge lieden weer naar binnen, nadat ze daar de hele avond hadden zitten drinken. Ten Berge weigerde hen weer naar binnen te laten. Dit namen ze niet en de mannen sloegen uit wraak vijf ruiten in en de kroegbaas, die naar buiten kwam werd tegen het hoofd geslagen. Andere bezoekers van de tapperij, die er bij stonden te kijken, gaven Popke en Willem de raad om de glasschade te vergoeden. Dit werd gedaan en Derk ten Berge kreeg van hen een rijksdaalder. Er zou geen aangifte worden gedaan.
- Dezelfde Popke zwierf in de nacht van 24 op 25 juni 1894 nog door Twijzelerheide. Hij had dorst en langs de woning van vrouw H. Pol gekomen, vroeg hij daar om wat te drinken. Maar vrouw Pol had zich al te ruste gegeven en voelde er niets voor om op te staan. Popke werd kwaad, begon te vloeken, trok zijn jas uit en trapte vier ruiten van de woning in. Door dit lawaai wakker geworden, kwamen zoon en dochter van het gezin hun bed uit. Om toch maar iets aan de wens van Popke te voldoen, reikte de dochter, door één van de ingeslagen ruiten, een ketel met water aan. Hij heeft daar iets uit gedronken en nog wat staan blijven praten en is daarna weer vertrokken.
- Op 29 juni d.a.v. was een ploeg mannen en vrouwen uit Twijzel onder Kollum aan het wieden geweest. Ze werden door de boer met een wagen naar hun woonplaats teruggebracht, maar moesten nog een eind lopen om thuis te komen. Willem V., heeft toen Lieuwkje de Jong, die er ook bij was, zonder enige aanleiding tegen het hoofd en lichaam en tegen de benen geschopt. Popke en Willem werden later veroordeeld tot respectievelijk 14 dagen en 2 maanden gevangenisstraf.

Tenslotte

Derk te Berge komt in het jaar 1885 o. a. voor op het kohier van van de hoofdelijke aanslag voor de plaatselijke belastingen. Hij werd aangeslagen naar een zuiver belastbaar inkomen van f. 50,- per jaar. Vergeleken met andere belastingplichtigen was dit een vrij laag inkomen. Er waren meerdere boeren in het dorp met jaarlijkse inkomens hoger dan f. 4000,- en f. 5000,-. De verschillen waren destijds ook hoog. Derk ten Berge kwam als weduwnaar op 20 juni 1911 in de gemeente Dantumadeel te overlijden. Hij bereikte de leeftijd van 78 jaar.

Bronnen:

- Tresoar, Digitaal archief L.C. en gemeente-archief van Achtkarspelen.